

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİNE İLİŞKİN ALGILARI BELİRLEMELERE YÖNELİK METAFORİK BİR ÇALIŞMA

Behice VARIŞOĞLU* - İmran KOÇ ARDIÇ**

Öz

Metafor iki kavram arasındaki benzerlikten yola çıkarak bir kavramın anlamının başka bir kavrama aktarılmasıdır. Metaforların dildeki zenginliğin ve algılama gücünün önemli bir göstergesi olması bağlamından hareketle, bu araştırmada Türkçe öğretmenliğine ilişkin algıları metaforlar aracılığıyla belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma yönteminin olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın verileri ise gönüllü 115 katılımcının görüşü ile elde edilmiştir. Katılımcılar Sivas ilinde ikamet eden bireylerden oluşmaktadır ve kolay ulaşılabilir örnekleme tekniği ile belirlenmişlerdir. Katılımcıların doldurmuş olduğu iki soruluk yarı yapılandırılmış formlar içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi ile ortak özellik barındıran veriler, oluşturulan gruplar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmiştir. Çalışma sonucunda toplam 115 geçerli metafora ulaşılmış olup cinsiyete ve meslekî duruma göre gruplandırılmıştır. Metaforların %37'sini dilsel unsurlar oluşturmaktadır. Türkçe öğretmenliği anlatılırken en çok kalem, kitap, kelime, sözlük, kılavuz gibi kavramlar kullanılmıştır. Metaforların %93'ünün olumlu bakış açısı taşıdığı saptanırken %7'lik bir kısım Türkçe öğretmenliğine karşı olumsuz yargı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Türkçe öğretimi, Türkçe öğretmeni.

A METAPHORIC STUDY for DETERMINING THE PERCEPTIONS on TURKISH LANGUAGE TEACHING

Abstract

Metaphor is the transfer of the meaning of a concept to another concept based on the similarity between the two concepts. . The aim of this study is to determine the perceptions on Turkish teaching through metaphors in the context of the fact that metaphors are an important indicator of the richness of the language and the perception power. The study was carried out by using phenomenological pattern of qualitative research method. The data of the study were obtained by the opinion of 115 participants who participated voluntarily. Participants consist of individuals residing in Sivas province and were determined by convenience sampling technique. Two-question semi-structured forms filled out by the participants were analysed using content analysis. Data, which includes common features with content analysis, were grouped together in the form of groups and themes. A total of 115 valid metaphors were reached at the end of the study and were grouped

* Doç. Dr., Tokat GaziosmanpaŐa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü TOKAT, bvarisoglu@gmail.com, orcid id: 0000-0003-4172-7081.

** Öğretmen, Mustafa Taki İmam Hatip Ortaokulu SİVAS, e-posta: imrenim_88@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3859-5081.

according to gender and occupational status. 37% of metaphors constitute linguistic elements. While discussing Turkish teaching, concepts such as pencil, book, word, dictionary and guide were used. While 93% of the metaphors are positive, 7% of the metaphors carry negative judgment against Turkish language teaching.

Key Words: Metaphor, Turkish language teaching, Turkish teacher.

1. GİRİŞ

Dil bir topluluğu toplum yapan, kültürel bağın devamlılığını sağlayan, tarih boyunca geçirilen evreleri gözler önüne seren bir aynadır. Dil aynı zamanda onu konuşan insanların yaşama şekilleri, düşünceleri ve algılamaları hakkında da önemli bilgiler verir. Dilde kullanılan deyimler, atasözleri, benzetmeler, mecazlar o toplumun duygu, düşünce ve görüşlerini yansıtır. Bu sayede bireylerin kullandıkları sözcüklere bakarak algılarını ve tutumlarını öğrenmek mümkün olmaktadır.

Bireylerin algıları, tutumları öğrenilerek daha kalıcı ve etkili bir eğitim sağlanabilir. Algı ve tutumları belirlemek, onları belirli kavram ve şemalar etrafında gruplandırarak anlamlandırabilmek için metaforik çalışmalar çok güçlü birer araçdurumundadır. Türk Dil Kurumunun sözlüğünde “mecaz” olarak adlandırılan metafor kavramı, çoğunlukla edebiyat ve diğer sanat alanlarında kullanılsa da eğitim çalışmalarında da önemli bir veri toplama aracı olarak kullanılmaktadır.

Metafor kelimesi dilimize Fransızca “métaphore” sözcüğünden geçmiştir. “Kökü Antik Yunan’a kadar uzanan ve simgesel anlatım olarak da çevrilen metafor, meta (arasında) ve pherein (taşımak, nakletmek) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur” (Akkaya,2013:181). Metafor gerçekte bildiğimiz, gördüğümüz, duyduğumuz ve hissettiğimiz her şey ile ilgilidir (Yunusoğlu, 2006:52).

Metafor iki kavram arasındaki benzerlikten yola çıkarak bir kavramın anlamının başka bir kavrama aktarılmasıdır. Metaforlardaki kavramlar arasındaki benzerlik üzerinde durulduğu için kavramlar arasındaki farklılıklar göz ardı edilir. Bu nedenle metaforların kavramlar arasındaki tek yönlü ilişkileri belirlemede kullanılan araçlar olduğu söylenebilir.

Metafor kelimesi genel yapısı itibarıyla birçok anlamı karşılamaktadır. Mecaz, benzetme, eğretileme, istiare, değişmece, ad aktarması gibi anlamlarla karşılanmaya çalışılmış olsa da tam olarak ifadesini bulamamıştır (Güneş ve Tezcan, 2017:13). Çünkü bu sayılan mecaz ve teşbih sanatları karşımıza daha çok edebiyatta çıkmakta ve güzel ve sanatlı söyleyiş unsuru olarak kullanılmaktadır. Buna karşılık metafor, edebi bir kavramdan ziyade bilişsel kavrama yapısını göstermek için başvurulan bir anlatım şeklidir.

Güner(2013:429)’e göre metafor, iki olgu arasında bir köprü gibi kullanılmakta ve birinci olguyu herkesin çok iyi bildiği bir kavram oluşturmaktadır. Bu olgunun belirgin bir özelliği kullanılarak da karşısındaki ikinci ve az bilinen olgunun aynı özellikleri taşıdığı kısa yoldan anlatılmaya çalışılır. Örneğin, bir kişi “Türkçe öğretmeni sözlüğe benzer.” dediğinde Türkçe öğretmenlerinin çok sayıda kelimenin anlamını bilmesi gerektiğini vurgulamış olur. Yine aynı şekilde başka bir kişi “Türkçe öğretmeni

Türkçe Öğretmenliğine İlişkin Algıları Belirlemeye Yönelik Metaforik Bir Çalışma

imla kılavuzuna benzer.” dediğinde Türkçe öğretmenlerinin hatasız konuşup yazma ve sözcük hatalarını düzeltme görevlerini taşıdıklarını yapılabılır. Görüldüğü gibi metaforlar bireysel düşünceleri ve yargıları ortaya çıkardığı gibi toplumsal tutum ve algının tespitinde de kullanılabilir.

Hayatın her anında en basit bir olayı ya da durumu bile değerlendirilirken genelde her insan farklı bakış açılarıyla olaylara yaklaşır. Sonuç olarak aynı şey düşünülse de konuyla ilgili düşünceler çeşitli benzetmeler kullanılarak muhatabına aktarılır. Birebir aynı olan ya da birbirine yakın olan düşüncelerin farklı bir özellik üzerinde durularak, farklı farklı benzerlikler kurularak ifade edilmesine metafor denilmektedir. (Bağçeci ve Korkmaz, 2013:188).

Metaforlar, soyut kavramları somutlaştırır. Öğretmeyi kolaylaştırdığı gibi bireyin nasıl öğrenebileceği konusunda da kaynaklık eder. Metaforlar keşiflerin ve yaratıcı düşünmenin ürünleridir. Bir dildeki metafor sayısı ve kullanımı o dilin ne kadar zengin olduğunun göstergesidir. Metaforlar aracılığıyla eğitimde kullanılacak yaklaşım ve yöntemler belirlenir ve eğitimin algıya ve ihtiyaca cevap vermesi sağlanır. Aynı şekilde eğitimde metaforlar kullanılarak bilgilerin akılda daha kalıcı olması ve hatırlanması desteklenir. Özellikle soyut, zor ve karmaşık konuların öğretiminde etkili bir araç olabilir.

Eğitimde öğretmene, öğrenciye, derse, okula ve bir sonraki eğitim basamağına dair algılama ve tutumları betimlemek için metafor yoluyla birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin Kınay, Sevim, ve Veyis'in (2012) çalışmalarında öğretmen adaylarının Türkçeye karşı algıları metaforlarla tespit edilmiş ve algılarının olumlu olduğu sonucu öne çıkarılmıştır.

Türkçe dersinde temel dil becerilerini kazandırma sürecinde metaforlardan yararlanma durumlarının incelendiği bir diğer çalışmada (Girmen ve Yaşar, 2012) kullanılan metaforların öğrencilerin konuşma ve yazma sürecinde daha aktif hale getirilmesi ile artacağı sonucuna varmışlardır.

Dile, Türkçeye yönelik metafor çalışmaları da alanda önemli yer tutmaktadır. Örneğin, Türkiye'ye gelen sığınmacıların Türkçe algıları üzerine yapılan bir çalışmada (Akkaya, 2013), Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğunun Türkçeye ilgili olumlu metafor geliştirdiği tespit edilmiştir.

Teknolojik gelişmeler sonucunda dildeki değişimi göstermek için demetaforik çalışmalar kullanılabilir. Yunusoğlu (2006) çalışmasında bilgisayar metaforlarını araştırmış ve dildeki metaforik özelliklerin ilham verici olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kullanılan metaforların nesnelere özelliklerine uygun olduğunu ve dildeki yabancılaşmayla mücadele ederken dildeki mecazlardan yararlanmak gerektiğini vurgulamıştır.

Bunlar dışında öğretmenlik, öğrenme alanları, ders kitapları, çeşitli dersler, üniversite kavramı, pedagojik formasyon gibi konularda da algı ve tutumların metaforlar aracılığıyla incelendiği çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Saban, 2004; Saban, 2008; Aydın ve Pehlivan, 2010; Aktekin ve Özbaş, 2013; Bağçeci ve Korkmaz, 2013; Güner, 2013; Ulusoy, 2013; Bülbül ve Gökçe, 2014; Gürültü ve Küçüktepe, 2014;

Aydın ve Sulak, 2015; Ceran, 2015; Çocuk, Yokuş ve Tanrıseven, 2015; Ateş, 2016; Demir ve Tiryaki, 2016; Güvendir ve Özkan, 2016).

Okul ortamında sağlanan eğitimde, bireyin davranışlarını istenilen yönde değiştirebilme olasılığı en yüksek olan unsur öğretmendir. Bu yüzden başarılı bir eğitim öğretim yapılabilmesi için alıcı konumda bulunan bireylerin öğretmene olan tutumları, algıları büyük önem taşımaktadır. Olumlu tutum ve algıya sahip bireylerin ders motivasyonlarının yüksek olması beklenirken olumsuz tutum ve algıya sahip bireylerde bu durum tam tersi olarak gözlemlenir. Özellikle, öğrencilerin öğretmenlerine derslere, okula vb. değişkenlere karşı oluşturdukları tutumlar onların öğrenim hayatını ve geleceğini etkilemektedir (Sevim ve Varışoğlu, 2012; Varışoğlu, 2018a). Çünkü her öğrenci sınıfta duygularıyla vardır ve onlarla derslere katılır, aktiviteleri yapar, öğretmenleriyle ve diğer arkadaşlarıyla iletişime geçer. Her ne kadar bilişsel davranışlara dayalı bir eğitim-öğretim ortamı etkin gibi gözükse de duyuşsal davranışlar bu ortamın niteliğinin hangi yönde olacağını belirler (Varışoğlu, 2018b)

Bir mesleğin değer görmesi ve o mesleği icra edenlerin saygınlığı, toplumun onlarla ilgili algı ve tutumlarıyla doğru orantılıdır. Eğer bir meslek grubuna olumlu tutum içinde olunursa o mesleği icra eden kişilere de aynı tutum yansıtılır. Bu açıdan hem eğitimin başarılı olması hem de eğitim veren kişinin toplum gözünde saygın bir yerde bulunması o toplumun tutum, algı ve düşüncelerine bağlıdır.

Yapılan araştırmalardan, metaforların dildeki zenginliğin ve algılama gücünün önemli bir göstergesi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı, farklı meslek gruplarına mensup olan bireylerin Türkçe öğretmenliği mesleğine ilişkin algılarının hangi yönde olduğunu ve bu konuda ne tür metaforlar ürettiklerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda “Türkçe öğretmenleri ya da Türkçe öğretmenliği mesleği neye benzetilmektedir?” ve “Bu benzetimin sebebi nedir?” sorularına cevap aranmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji deseni kullanılan çalışmalar yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarma amacına hizmet etmektedir (Şimşek ve Yıldırım, 2008: 75). Eğitimci olan ve olmayan bireylerin Türkçe öğretmenliğine yükledikleri anlamları bulmak amacıyla bu desen kullanılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın verileri gönüllü katılımcıların görüşü ile elde edilmiştir. Katılımcılar Sivas ilinde ikamet eden bireylerden oluşmaktadır ve kolay ulaşılabilir örnekleme tekniği ile belirlenmişlerdir. Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır (Şimşek ve Yıldırım, 2008: 113). Ancak katılımcılar, mesleğe dışarıdan bir bakış açısı kazandırmak amacıyla Türkçe öğretmenleri arasından seçilmemiştir.

Türkçe Öğretmenliğine İlişkin Algıları Belirlemeye Yönelik Metaforik Bir Çalışma

Bu çalışmanın örneklemini 69 kadın ve 46 erkek olmak üzere toplam 115 kişiden oluşmaktadır. Yaş aralığı 25-65 arasında değişen katılımcılar yetişkinlik ve orta yaşlılık dönemlerinde bulunan kişilerdir. 66'sı eğitim camiasında görev yapan katılımcıların 49'u farklı meslek gruplarına mensuptur.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri daha önce hazırlanan iki soruluk yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Çalışmanın güvenilirliği ve geçerliği için formu dolduranların adı-soyadı bilgileri alınmamıştır. Form çalışmanın amacına uygun olarak "Türkçe öğretmenlerini ya da Türkçe öğretmenliğini bir şeye benzetecek olsanız neye benzetirdiniz?" ve "Neden?" soruları ile oluşturulmuştur. Formda kişilerden cinsiyet ve meslek alanları ile ilgili bilgileri doldurmaları sağlanmıştır. Katılımcılara soyut- somut, canlı-cansız her şeye benzetebilecekleri ve nedenini yazmalarının önemli olduğu belirtilerek formun doldurulması istenmiştir. Formun doldurulmasında herhangi bir süre kısıtlaması getirilmemiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Katılımcıların doldurmuş olduğu formlar içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Şimşek ve Yıldırım, 2008: 227). Bu bağlamda elde edilen veriler:

- Mesleğe göre oluşturulan metaforlar,
- Cinsiyete göre oluşturulan metaforlar,
- Olumlu görüş bildiren metaforlar,
- Olumsuz görüş bildiren metaforlar olarak dört aşamada analiz edilmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, Türkçe öğretmenliği ile ilgili geliştirilen metaforların incelenmesinden elde edilen veriler ve verilere ait tablolar ve grafikler yer almaktadır.

3.1. Meslek Gruplarının Türkçe Öğretmenliğine Dair Metaforik Algıları

Türkçe Öğretmenine/Türkçe Öğretmenliğine dair elde edilen metaforların meslek gruplarına göre dağılımı Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1: Mesleklere göre Türkçe öğretmenliği metaforlarının dağılımı

Meslek	Örnek Metafor	Benzerlik	f	%
Öğretmen	Dil	Güzel konuştuklarını düşündüğüm için.	55	47,82
Ev Hanımı	Mum	Çünkü mum yandıkça biter, öğretmen de öğrettikçe yaşlanır.	15	13,04
Öğretmen Adayı	Ressam	Çünkü dilin inceliklerini öğretir.	10	8,69
İşçi	Şiir	Hayatın tüm renklerini en güzel sözcüklerle anlattığı için.	4	3,47

Behice VARIŞOĞLU& İmran KOÇ ARDIÇ

Emekli	Anne	İlk kelimelerini anneden öğrenir insan.	3	2,60
Memur	Guguk Kuşu	Okuduk, okuttuk, unuttuk.	3	2,60
Serbest Meslek	Arı	Çünkü çok çalışkanlar.	3	2,60
Aşçı	Kitap	Öğrenme açlığını doyurduğu için.	1	0,86
Bankacı	Usta	Milletin temelini atar.	1	0,86
Branş Elemanı	Bilgisayar	Çok bilgi sahibi olduğu için.	1	0,86
Eczacı Teknisyeni	Güneş	Çünkü her yeri ve her şeyi aydınlatır.	1	0,86
Gıda Mühendisi	Taç	Baş tacı olduğu için.	1	0,86
Güvenlik Görevlisi	Gizli Özne	Hayatta bir kez karşımıza çıkarlar, hayatı yaşamadan onların söylemek istediklerini anlayamayız.	1	0,86
Hizmetli	Kitap	Her konuda bilgililerdir.	1	0,86
Hukuk Öğrencisi	Sözlük	Çok kelime bildikleri için.	1	0,86
İmam	Su	Onlar bizim çocuklarımızı okuttukça gelişecek birer çiçek olacak ve bu Türkiye'yi geliştirecek.	1	0,86
Kamu Yönetimi Öğrencisi	Omurga	Her şeyin temeli.	1	0,86
Kasap	Prens ve Prenses	Çünkü onlar Türkçe dilinin kahramanlarıdır.	1	0,86
Kimyager	Türkçe Sözlük	1	0,86
Mobilyacı	Hayat Felsefesi	Çünkü Türkçe öğretmeleri insanları hayatı öğretip onlara ders verir.	1	0,86
Mühendis	Kitaplık	Çünkü kitaplık içindekiler itibariyle bilgi doludur ve insanlar bunlardan faydalanır.	1	0,86
Özel Güvenlik	Sözlük	Çünkü bilmediğimiz her şeyin anlamı onlarda saklıdır.	1	0,86
Özel Harekât Polisi	Nar	Dıştan bakınca bir tane ama içinde binlerce faydası olan parça tanecikli.	1	0,86
Psikolog	Durgun bir ırmak	Yokluğunda arayışa girilmez, varlığı paha biçilemez.	1	0,86
PTT Memuru	Kullanma Kılavuzu	Yanlış kullandığımız kelimeleri, sözcükleri kitap gibi düzeltir.	1	0,86
Sosyal Hizmetler Memuru	Ayna	Ağzımdan çıkan sözü gösteriyor bana. Bak ağzından bu çıkınca bu anlama geliyor, diyor.	1	0,86
TCDD Memuru	Emekçi İnsan	İnsanla uğraşmak, insanı eğitmek büyük emek ister.	1	0,86
Temizlik Görevlisi	Şiir	Şiir gibi güzel konuştuğu için.	1	0,86
Yardımcı Personel	Radar	Çünkü en ufak bir imla veya telaffuz hatasında müdahale ederler.	1	0,86
Toplam			115	100

Türkçe Öğretmenliğine İlişkin Algıları Belirlemeye Yönelik Metaforik Bir Çalışma

Meslekî durum bağlamında Tablo 1 incelendiğinde 29 farklı meslekten katılımcının metafor ürettiği, tüm meslekler içerisinde öğretmenlerin, ev hanımlarının ve öğretmen adaylarının metaforik algılarının diğerlerine oranla daha fazla olduğu görülmüştür.

Katılımcıların geliştirdikleri metaforların nedenlerine bakıldığında olumlu ve olumsuz yargılara ulaşmak mümkündür. Katılımcıların oluşturduğu metaforların büyük çoğunluğu olumlu algıyı göstermekle beraber olumsuz algı taşıyan metaforlar da mevcuttur. Bazı benzer metaforlar, aynı anlama gelmelerine rağmen, katılımcılar tarafından hem olumlu hem de olumsuz olarak algılanmaktadır.

Mesleklere eğitimci olanlar ve eğitimci olmayanlar şeklinde iki ana başlık altında toplandığında ise eğitimci olmayan katılımcıların 49 metafor geliştirdikleri, eğitimci olan katılımcıların da 66 metafor geliştirdikleri tespit edilmiştir. Eğitimci olan ve eğitimci olmayan katılımcıların ortak kullandıkları metaforların sıklık düzeyleri ise Tablo 2’de gösterilmiştir:

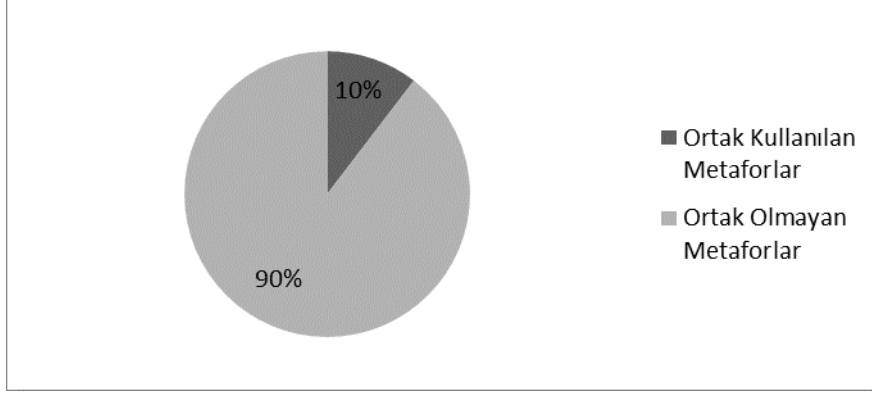
Tablo 2: Eğitimci olan ve eğitimci olmayan katılımcıların kullandıkları ortak metaforlar

Ortak metafor	Eğitimci olan	Eğitimci olmayan	f
Anne	4	2	6
Arı	1	1	2
Ağaç	2	1	3
Bahçıvan	2	1	3
Çiçek	1	1	2
İmla Kılavuzu	3	1	4
Kelime	2	1	3
Kalem	1	1	2
Kitap	5	2	7
Konuşmacı	1	1	2
Sözlük	4	4	8
Su	3	2	5
Şiir	1	2	3

Tablo 2 incelendiğinde hem eğitimcilerin hem de eğitimci olmayanların toplam 13 metafor geliştirdiği görülmüştür. Ortak kullanılan metaforlardan en sık kullanılan metafor sözlük (f=8) olmuştur. İkinci sırada kitap (f=7) ve üçüncü sırada anne(f=6) kavramları gelmektedir.

Eğitimci olanlar kadar eğitimci olmayanlar da Türkçe öğretmenliğini dil kavramları ile birlikte algılamaktadır. Ortak metaforların neredeyse yarısını dil (sözlük, imla kılavuzu, kelime, şiir, kitap, kalem) terimleri oluşturmuştur. Bu bağlamda eğitimcilerin ve eğitimci olmayanların Türkçe öğretmenliğine karşı algıları arasında benzerlik olduğu ve bu benzerliğin mesleğin ana malzemesi dil üzerinde odaklandığı yorumu yapılabilir.

Tüm katılımcıların geliştirdikleri hem ortak ve hem de farklı metaforların genel dağılımı ise Grafik 1’de gösterilmiştir. Eğitimci olan ve eğitimci olmayanların oluşturdukları metaforların kullanılış şekillerine göre yüzdelik dağılımı şöyledir:

Grafik 1: Mesleklere göre metafor kullanımının genel gösterimi

Grafik 1’e bakıldığında geliştirilen toplam metaforların %10’unun hem eğitimciler hem de eğitimci olmayanlar tarafından kullanıldıkları görülmüştür. Geliştirilen metaforların %90’ının ise içerik olarak benzerlik göstermekle beraber birbirine aynı olmadığı belirlenmiştir.

3.2.Cinsiyete Göre Türkçe Öğretmenliğine Dair Metaforik Algılar

Türkçe öğretmenliğine dair geliştirilen metaforların cinsiyet açısından durumu Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3: Cinsiyete göre metaforların dağılımı

Cinsiyet	Örnek Metafor	Benzerlik	f	%
Kadın	Sözlük	Çünkü bilmediğin bütün kelimelerin anlamını bilen kişidir.	69	60
Erkek	Meşale	Türkçenin geleceğine ışık tuttuğu için.	46	40
Toplam			115	100

Tablo 3’e bakıldığında erkeklerin 46, kadınların 69 metafor geliştirdikleri görülmüştür. Geliştirilen metaforlar cinsiyetler arası büyük benzerlik göstermektedir. Geliştirilen bu metaforlar içeriklerine göre 6 ana kategoride toplanabilir. Bu kategorilere dair veriler Tablo 4’te gösterilmiştir:

Tablo 4: Metaforların kategorilere göre dağılımı

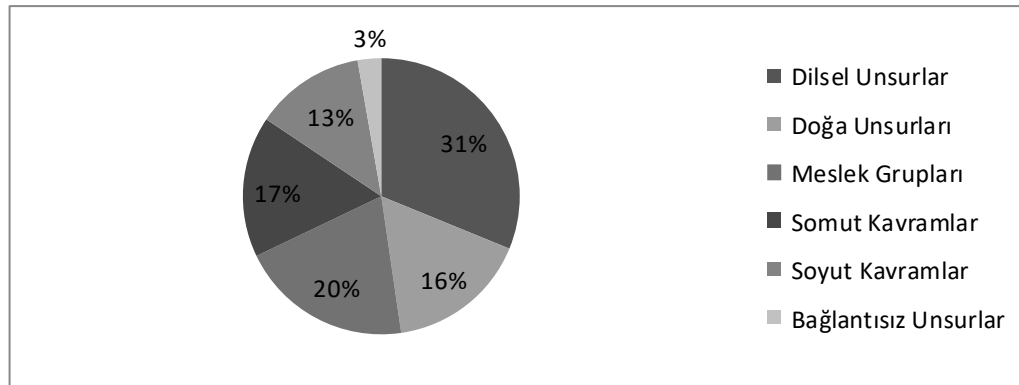
Kategoriler	Erkek	Kadın	Toplam
Dilsel Unsurlar	İmla Kılavuzu, Okuma kılavuzu, kullanma kılavuzu, kelime, kitap(2), şiir, sözlük, gizli özne	Kompozisyon, dil, kelime, kitap(5), sözlük(7), yazım ve imla kılavuzu(3), kalem(2), kitaplık, hokka ve divit, şiir(2), kütüphane	34

Türkçe Öğretmenliğine İlişkin Algıları Belirlemeye Yönelik Metaforik Bir Çalışma

Doğa Unsurları	Meyve ağacı, can suyu, arı, aslan, nar, güneş, guguk kuşu	Ağaç(2), toprak, su(3), hanımeli çiçeği, gül, ırmak, arı, çiçek	18
Meslek Grupları	Bahçıvan(2), hatip(2), Doktor, teknik direktör, kaptan, ressam, usta, memur, makinist, anne(3)	Rehber, anne(2), apartman görevlisi, bahçıvan, alemdar, spiker, konuşmacı	22
Somut Kavramlar	Kandil(2), meşale, uçak, ayna, dedektör, flash bellek	Yol, bina temeli, köprü, daktilo, ocak, navigasyon, radar, bilgisayar, rengarenk boncuk, taç, mum	18
Soyut Kavramlar	Geçmiş ve gelecek, hayat felsefesi, mutluluk, rota, prens/prenses, emekçi, Atatürk	Bilgili, demirbaş, ayaklı gazete, medeniyetin bel kemiği, konuşan kitap, tatlı dil, Edebalı	14
Bağlantısız Kavramlar	–	Sade soda, hazine, omurga	3

Tablo 4 incelendiğinde kadın ve erkek katılımcıların dilsel unsurlar, meslekî gruplar ve doğa unsurları kategorilerinde aynı metaforları geliştirdikleri görülmüştür. Soyut ve somut kavramlar kategorilerinde ise aynı metaforlara rastlanmamıştır. Bağlantısız unsurlar kategorisinde ise erkek katılımcılar tarafından herhangi bir metafor geliştirilmezken kadın katılımcıların 3 metafor geliştirdiği görülmüştür.

Grafik 2’de toplam metaforların kategorilere göre dağılımı yüzdelik olarak gösterilmiştir:

Grafik 2:Metaforların kategorilere göre dağılımı

Grafik 2’ye bakıldığında en çok metafor geliştirilen kategorinin %34 ile dilsel unsurlar kategorisi olduğu görülmüştür. İkinci sırada diğer meslekî gruplar(%20) ve üçüncü sırada somut kavramlar(%17) yer almaktadır. Bu verilere göre, katılımcıların Türkçe öğretmenliğini yine Türkçeye ait dilsel unsurlarla birlikte düşündükleri ve onları Türkçeye ait terimlere benzettikleri görülmüştür. Bu tespitten dil öğretiminin o dile ait terimlerden ayrı düşünülmemeyeceği sonucu çıkarılabilir.

“Türkçe öğretmenliği” çalışmaya dâhil olan katılımcılara ‘anne’ ve ‘bahçıvan’ sözcüklerini sıkça çağrıştırmıştır. Annenin bir insanın büyümesinde, bahçıvanın da bitkilerin büyümesindeki katkılarının büyüklüğü düşünüldüğünde Türkçe

öğretmenliğinin toplum gözündeki yeri daha iyi anlaşılacaktır. Türkçe öğretmenliği anne kadar kutsal ve bahçıvanlık kadar emek isteyen bir meslek olarak görülmektedir. Türkçe öğretmenliği doğa unsurlarından su, toprak, ağaç gibi doğal yaşamın devamlılığını sağlayan kavramlara benzetildiği gibi çalışkanlığı temsil eden arıya ve gücün simgesi olan aslana da benzetilmiştir.

Türkçe öğretmenleri anne gibi değerli; su, toprak gibi vazgeçilmez olarak tanımlanmıştır. Ayrıca somut kavramlar olarak dedektör, meşale, kandil, mum, navigasyon, köprü ve yol gibi sözcüklere benzetilmiştir. Bu sözcüklerin ortak özellikleri ise yol gösterici, ulaştırıcı ve aydınlatıcı olmalarıdır.

3.3. Türkçe Öğretmenliğine Dair Olumlu Metaforik Algılar

Türkçe Öğretmenine/Türkçe Öğretmenliğine dair elde edilen ve katılımcılar tarafından en çok tekrar edilen olumlu metaforlar Tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 5. Türkçe öğretmenliğine dair en çok dile getirilen olumlu metaforlar

Metafor	Benzerlik	f	%
Kitap	Öğrenme açlığını doyurduğu için ve iletişimi kolaylaştırması için.	7	16,6
Sözlük	Her şeyi bilip yol gösterdikleri için.	6	14,28
Anne	Nasıl ki anneler çocuklarına doğruyu yanlış, iyiyi kötüyü öğretiyorsa Türkçe öğretmenleri de dilimizin doğrularını ve dilimizi güzel kullanmamızı öğretir.	4	9,52
Bahçıvan	Yabani bir araziye temizleyen bahçıvan gibi yanlışları temizleyip duru bir dil öğretir.	3	7,14
Su	Devamlı aktığı ve insanı göle çevirdiği için.	3	7,14
Şiir	Hayatın tüm renklerini en güzel sözcüklerle anlattığı için.	3	7,14
Arı	Çok faydalı bir iş olan dilimizi öğretme çabası içindedir.	2	4,76
Nehir/ Irmak	Alanında başarılı bir Türkçe öğretmenin konuşması, hitabeti suyun sesi gibi çok dinlendirici ve huzur verici olabilir.	2	4,76
İmla kılavuzu	Düzgün konuştukları için.	2	4,76
Kalem	Bilinmeyi belirtir.	2	4,76
Kandil	İnsanı aydınlatıyor.	2	4,76
Kitaplık/ Kütüphane	Çünkü kitaplık içindekiler itibarıyla bilgi doludur ve insanlar bunlardan faydalanır.	2	4,76
Konuşan Kitap	Dinlerken öğrendiğim için.	2	4,76
Türkçe sözlük	Kelime hazneleri daha geniş ve telaffuzları daha düzgün olduğu için.	2	4,76

Tablo 5'e göre, *kitap*, *sözlük* ve *anne* kavramları Türkçe öğretmenliği için en çok dile getirilen metaforlar olarak dikkat çekmektedir. Diğer olumlu metaforlar ise Tablo 6'da sıralanmıştır:

Türkçe Öğretmenliğine İlişkin Algıları Belirlemeye Yönelik Metaforik Bir Çalışma

Tablo 6: Bir kez söylenen olumlu metaforlar

Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Alemdar	1	Demirbaş	1	Can suyu	1
Apt. Görevlisi	1	Devlet mensubu	1	Çiçek	1
Aslan	1	Dikkatle dinlenen	1	Ağaç	1
Atatürk	1	Dil	1	Eski Türkçe kelimeler	1
Ayna	1	Dil doktoru	1	Ev annesi	1
Bilgili	1	Dünyanın en değerli hazinesi	1	Flash Bellek	1
Bilgisayar	1	Ebeveyn	1	Geçmiş ve Gelecek	1
Binanın temeli	1	Edebali	1	Gemi kaptanı	1
Bir evin ocağı	1	Emekçi İnsan	1	Gizli Özne	1
Hanımeli çiçeği	1	Hokka ve Divit	1	Gül	1
Hatip	1	Kelime	1	Güneş	1
Hayat Felsefesi	1	Kitap kurdu	1	Kompozisyon	1
Konuşmacı	1	Meşale	1	Omurga	1
Köprü	1	Meyve ağacı	1	Prens ve Prenses	1
Kullanma Kılavuzu	1	Mutluluk	1	Rehber	1
Makinist	1	Nar	1	Rengarenk boncuk	1
Bel Kemiği	1	Navigasyon	1	Ressam	1
Okuma/ Anlama Kılavuzu	1	Rota	1	Spiker	1
Taç	1	Sade soda	1	Suyu dinleyen ağaç	1
Tatlı dilin ortağı	1	Teknik direktör	1	Temel atan bir usta	1
Toprak	1	Yol	1		

Tablo 5 ve Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların toplam 107 olumlu metafor geliştirdikleri görülmüştür. Geliştirilen metaforlara bakıldığında Türkçeye verilen değer ve Türkçe öğretmenin öneminin vurgulandığı görülmüştür. *Alemdar, binanın temeli, evin ocağı, en değerli hazine, demirbaş, kandil, meşale, kaptan, medeniyetin bel kemiği* gibi ifadelerle Türkçenin önemi vurgulanırken; *anne, ebeveyn, bahçıvan, mum, arı* gibi metaforlarla Türkçe öğretmenliğinin fedakarlık gerektirdiği ifade edilmiştir.

3.4. Türkçe Öğretmenliğine Dair Olumsuz Metaforik Algılar

Türkçe Öğretmenine/Türkçe Öğretmenliğine dair elde edilen olumsuz metaforlar Tablo 7'de gösterilmiştir:

Tablo 7: Türkçe öğretmenliğine dair olumsuz metaforlar

Metafor	Benzerlik	f	%
İmla Kılavuzu	Çünkü her zaman söyleyecek sözleri var.	2	25
Ayaklı gazete	Okulda her şey onlardan sorulur.	1	12,5
Daktilo	Okulların yazı ve tören işleriyle en çok uğraştığı için.	1	12,5
Guguk Kuşu	Okuduk, okuttuk, unuttuk.	1	12,5
Mum	Çünkü mum yandıkça biter, öğretmen de öğrettikçe yaşlanır.	1	12,5
Radar	Çünkü, en ufak bir imla veya telaffuz hatasında müdahale ederler.	1	12,5
Robot	Cümleyi öğelerine ayır diyen robotlara...	1	12,5

Tablo 7'ye bakıldığında katılımcıların 8 olumsuz metafor geliştirdikleri görülmüştür. Olumsuz metafor geliştiren katılımcıların sadece birinin erkek, diğer 7'sinin kadın olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Geliştirilen olumsuz metaforlar 3 ana nedene dayandırılmıştır:

- 1- Türkçe öğretmenlerinin günlük hayattaki konuşmalara dil bilgisi kuralları açısından müdahale ettiğinin düşünülmesi: robot, radar, yazım kuralları ve imla kılavuzu.
- 2- Türkçe öğretmenlerinin çok konuştuğunun düşünülmesi: ayaklı gazete, guguk kuşu, imla kılavuzu
- 3- Türkçe öğretmenlerine aşırı görev ve sorumluluk verildiğinin düşünülmesi: daktilo, mum.

Geliştirilen bazı metaforlar ise hem olumlu hem de olumsuz biçimde algılanmıştır. Benzer kavramlar farklı nedenlerle olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Hem olumlu hem olumsuz biçimde algılanan metaforlar tablo 8'de gösterilmiştir:

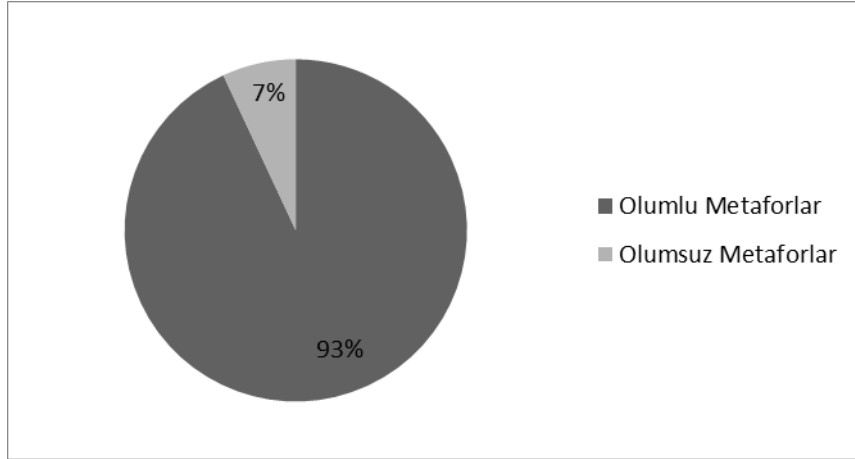
Tablo 8: Benzermetaforların nedenleriyle birlikte algılanma şekilleri

Metafor Adı	Olumlu Algılama Nedeni	Olumsuz Algılama Nedeni
Konuşan Kitap & Ayaklı Gazete Yazım ve İmla Kılavuzu	a. Dinlerken öğrendiğim için. b. Dilimizi en doğru ve güzel şekilde neslimize aktaracaklardır	Okulda her şey onlardan sorulur.
Bilgisayar & Daktilo	a. Düzgün konuştukları için. b. Konuşurken yazarken tüm imla kurallarına dikkat ederler.	a. Her zaman söyleyecek sözleri vardır. b. Devamlı konuşmamızı düzeltiyorlar.
	Çok bilgi sahibi olduğu, çok kitap okuduğu için.	Okulların yazı ve tören işleriyle en çok uğraştığı için.

Tablo 8'e bakıldığında, Türkçe öğretmenlerinin yazım kurallarına hâkim olması, konuşma yeteneklerinin gelişmiş olması hem olumlu hem de olumsuz algılanmaktadır. Ayrıca Türkçe öğretmenlerinin konuşma, yazma gibi konulara dahahâkim olması da olumlu algılanmasının yanı sıra fazla sorumluluk yüklenmesine sebep olduğu için olumsuz olarak da algılanmıştır.

Toplam metafor sayısına bakıldığında olumlu metaforun daha fazla olduğu görülmüştür. Grafik 3'te olumlu ve olumsuz metaforların yüzdelik dağılımları gösterilmiştir:

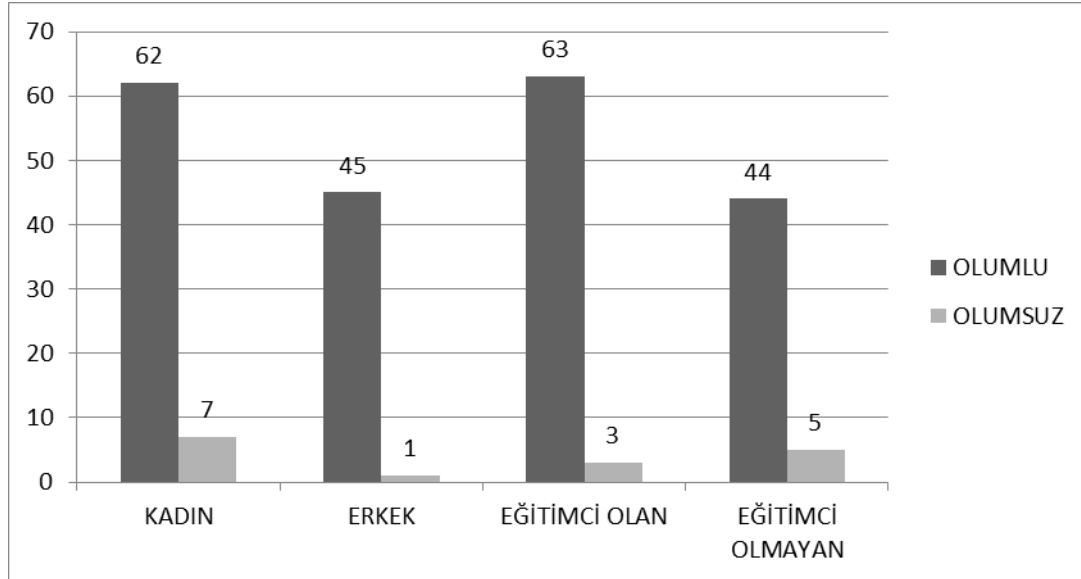
Türkçe Öğretmenliğine İlişkin Algıları Belirlemeye Yönelik Metaforik Bir Çalışma

Grafik 3: Olumlu ve olumsuz metaforların yüzdelik dağılımı

Grafik 3 incelendiğinde geliştirilen metaforların %93'ünün olumlu olduğu görülmüştür. Olumsuz metaforların oranı ise %7'dir. Elde edilen bu bulgular, Türkçe öğretmenliğinin çoğunlukla olumlu algılandığını ve önemli bir konumda olduğunu göstermektedir.

Geliştirilen metaforların olumlu-olumsuz algılanma şekilleri cinsiyete ve meslek gruplarına göre de değişiklik göstermektedir. Aşağıdaki grafikte cinsiyete ve meslekî duruma göre Türkçe öğretmenliğinin algılanma düzeyleri gösterilmiştir:

Grafik 4: Olumlu ve olumsuz metaforların cinsiyete ve mesleklere göre dağılımı

Grafik 4'e bakıldığında hem cinsiyete göre hem de meslekî duruma göre Türkçe öğretmenliği büyük oranda olumlu algılanmaktadır. Geliştirilen olumsuz metaforları cinsiyet bağlamında en çok kadınların, meslekî durum bağlamında da eğitimci olmayanların oluşturduğu görülmüştür.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışma sonucunda toplam 115 geçerli metafora ulaşılmış olup cinsiyete ve meslekî duruma göre algıda benzer metaforlara ulaşılmıştır. Oluşturulan metaforların %37'sini dilsel unsurlar oluşturmaktadır. Türkçe öğretmenliği anlatılırken en çok Türkçeye ait kavramlar (kalem, kitap, kelime, sözlük, kılavuz...) kullanılmıştır. Geliştirilen metaforların %93'ünün olumlu bakış açısı taşıdığı saptanırken %7'lik bir kısım Türkçe öğretmenliğine karşı olumsuz yargı taşıyan metaforlar geliştirmişlerdir.

Olumlu metaforların çıkış noktası hem anadilin önemi ve bir millet için vazgeçilemez bir unsur olmasından hem de Türkçe öğretiminin bir çocuğun eğitiminin temel taşı (konuşma, okum, yazma) olmasından kaynaklanmaktadır. Olumlu metaforlarda görülen genel algı Türkçe öğretmenliğinin çok emek isteyen bir iş olması, Türkçe öğretmenlerinin çok güzel konuşup yazması şeklindedir. Olumsuz metaforların geliştirilme sebepleri ise Türkçe öğretmenlerinin her konu hakkında fikir ileri sürmeleri, günlük konuşmalardaki imla hatalarını düzeltme girişimleri ve evrak işlerinin hep Türkçe öğretmenlerine yaptırılması şeklinde ifade edilmiştir.

Dil, önemli görevleri yerine getiren bir sistemler bütünüdür. Dilin başlıca görevleri insanların birbirleriyle anlaşmalarını, duygu ve düşüncelerini karşı tarafa iletilmesini sağlama, geçmişten geleceğe kesintisiz bir bağ oluşturma ve yazılı ve sözlü kültürün taşıyıcısı olmasıdır. Dilin bu sayılan görevleri yerine getirebilmesi ise o dili konuşan insanların iyi bir ana dili eğitiminden geçmiş olmasına bağlıdır. Bu noktada ise en büyük görev Türkçe öğretmenlerine düşmektedir. Bu sebeple Türkçe öğretmenliği özellikle anneye benzetilmiştir. Emek verme, yetiştirme, geliştirme anlamlarında bahçıvan, su, toprak, ağaç, güneş gibi metaforlarda kullanılmıştır.

Dil, iletişimin temeli olmasının yanı sıra, her yönüyle bir milletin kültürünün aynasıdır; insanın ve medeniyetin en önemli belirtisi ve aracı dildir (Aksan,2007: 13). Geçmiş ve gelecek, hayat felsefesi, binanın temeli, evin ocağı, köprü, omurga, hazine, demirbaş, medeniyetin bel kemiği metaforları dilin bu özelliğinin toplum tarafından içselleştirdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak dilin hem toplum içinde iletişimi sağlıyor olması hem de insan kalabalıklarının bir ulus hâline getirip medeniyet göstergesi olması toplum bireyleri tarafından kabul gören bir durumdur. Bu bağlamda cinsiyet ve meslek farklarına rağmen Türkçe öğretmenliği ve Türkçe öğretmenleri toplumun her kesimi tarafından önemsenmekte ve değer görmektedir.

5. ÖNERİLER

Bu çalışmada farklı meslek gruplarının Türkçe öğretmenliği algılarını belirlemek üzere metaforlardan yararlanılmıştır. Yapılacak olan benzer çalışmalarda hem metaforlardan hem de çalışmaları derinleştirecek farklı veri toplama araçlarından yararlanılabilir. Ayrıca bu çalışmada sadece Türkçe öğretmenliği kavramı üzerinde durulmuştur. Başka çalışmalarda farklı meslek dalları üzerine araştırmalar yapıp sonuçlar meslekler bazında karşılaştırılabilir.

Türkçe Öğretmenliğine İlişkin Algıları Belirlemeye Yönelik Metaforik Bir Çalışma

KAYNAKÇA

- Akkaya, A. (2013). Suriyeli mültecilerin Türkçe algıları, *EKEV Akademi Dergisi*, 17(56), 179-190.
- Aksan, D. (2007). Her yönüyle dil (4. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Aktekin, S. ve Ç. Özbaş, B. (2013). Tarih öğretmen adaylarının tarih öğretmenliğine ilişkin inançlarının metafor analizi yoluyla incelenmesi, *Eğitimde Kuram ve Uygulamalar*, 9(3), 211-228.
- Aydın, İ. S. ve Pehlivan, A. (2010). Türkçe öğretmeni adaylarının “öğretmen” ve “öğrenci” kavramlarına ilişkin kullandıkları metaforlar, *Turkish Studies*, 5(3), 818-842.
- Aydın, E. ve Sulak, S. E. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yönelik metafor algıları, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 482-500.
- Bağceci, B. ve Korkmaz, F. (2013). Lise öğrencilerinin “üniversite” kavramına ilişkin metaforik algılarının incelenmesi, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 187-204.
- Bülbül, T. ve Toker Gökçe, A. (2014). Okul bir insan bedenidir: meslek lisesi öğrencilerinin okul algılarına yönelik bir metafor çalışması, *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, 4(1), 63-88.
- Ceran, D. (2015). Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe ders kitaplarına ilişkin metaforları, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 121-140.
- Çocuk, H. E., Yokuş, G. ve Tanrıseven, I. (2015). Pedagojik formasyon öğrencilerinin öğretmenliğe ilişkin öz-yeterlik ve metaforik algıları: Mersin Üniversitesi örneği, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 373-387.
- Demir, A. ve Tiryaki, E. N. (2016). Türkçe öğretmeni adaylarının yazma becerisine yönelik metaforik algıları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(33), 18-27.
- Doğan, H. ve Üngören, E. (2010). İşletmelerde metafor kavramı ve önemi: yöneticilerin stratejik iletişim ve paylaşım araçları olarak metaforlar ve etkin kullanım yolları, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 61-74.
- Eminoğlu Küçüktepe, S. ve Gürültülü, E. (2014). Öğretmenlerin “yapılandırmacı öğretmen” kavramına ilişkin algılarına yönelik metafor çalışması örneği, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 282-305.
- Girmen, P. ve Yaşar, Ş. (2012). İlköğretim öğrencilerinin Türkçe dersi konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 13-23.
- Güner, N. (2013). Öğretmen adaylarının matematik hakkında oluşturdukları metaforlar, *E-Journal of New Sciences Academy*, 8(4), 428-440.
- Kılcan, B. (Edt.) (2017). Metafor ve eğitimde metaforik çalışmalar için bir uygulama defteri, Ankara: Pegem Akademi.
- Kınay, N., Sevim, O. ve Veyis, F. (2012). Öğretmen adaylarının Türkçeyle ilgili algılarının metaforlar yoluyla belirlenmesi: Atatürk Üniversitesi örneği, *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1(1), 38-47.

- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55, 459-496.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Sevim, O., ve Varışoğlu, B. (2012). Duygusal semantik farklılığa göre Atatürk Üniversitesindeki Türkçe öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine yükledikleri değerler. *Teke Dergisi*, 1(2), 27-37.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tulunay Ateş, Ö. (2016). Öğrencilerin öğretmen ve okul metaforları, *International Journal of Contemporay Educational Studies*, 2(1), 78-93
- Ulusoy, M. (2013). Sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe ve öğrenme alanları ile ilgili metaforlar, *Akdeniz Eğitim Araştırması Dergisi*, 14, 1-18.
- Varışoğlu, M. C. (2018a). Türk dili ve edebiyatı bölümü öğrencilerinin klasik Türk edebiyatı derslerine ilişkin görüşleri, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13 (2), 283-304.
- Varışoğlu, M. C. (2018b). Sosyal-duygusal dil öğrenme stratejileri ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimindeki yeri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7 (1), 379-396.
- Yunusoğlu, M. K. (2006). Türkiye Türkçesi bilgisayar metaforları, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 51-60.